

Česká debata ke Smlouvě o ústavě pro Evropu

Věra Řiháčková

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM

V období jednání o vzniku koaliční vlády pod vedením ODS, která v červnu 2006 vyhrála s rozdílem tří procent volby do Poslanecké sněmovny, se debata politických stran o ústavní smlouvě v České republice téměř zastavila. V tomto období, které se protáhlo na 230 dní, byly jako hlavní determinanta budoucího postoje ČR ke Smlouvě o ústavě pro Evropu (dále ústavní smlouva) vnímány především výroky prezidenta Václava Klause. Nové koaliční vládě (tzv. druhá Topolánkova vláda) složené z vítězné ODS, křesťanských demokratů (KDU-ČSL) a Strany zelených (SZ), byla vyslovena důvěra 19. ledna 2007¹. Teprve od konce ledna 2007 tak v podstatě v ČR opět probíhá veřejná debata všech politických aktérů o jejich postojích k ústavní smlouvě.

České administrativa zažívá s příchodem nové vlády výrazné změny, které souvisí s prováděním evropské politiky. Již tzv. první Topolánkova vláda ve stejném koaličním, ale odlišném personálním, složení přistoupila k některým krokům v oblasti institucionálního uspořádání, když v říjnu 2006 zrušila Odbor pro informování o EU při Úřadu vlády a jeho agendu rozdělila mezi Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo pro místní rozvoj, aby agendu i zbývající zaměstnance od začátku dubna 2007 opět vyvedla zpět pod Úřad vlády. Výrazné změny nastaly s druhou Topolánkovou vládou i na ministerské úrovni. Po odchodu koordinátora pro české předsednictví EU Zdeňka Hrubého, který působil při Úřadu vlády v této funkci pouze týden, byl vytvořen post místopředsedy vlády pro evropské záležitosti.

¹ Svým odchodem ze sněmovny umožnili vyslovení důvěry této koaliční vládě dva poslanci z řad opoziční sociální demokracie (ČSSD). Tato vláda se momentálně ve dvouseměleté sněmovně opírá o 100 hlasů koaličních poslanců.

Tento post obsadil Alexandr Vondra (ODS), který před tím krátce zastával funkci ministra zahraničí. Jeho nový úřad funguje při Úřadu vlády a není z personálního hlediska nijak rozsáhlý. Hlavním úkolem je koordinace agendy jednotlivých ministerstev a především příprava českého předsednictví EU v první polovině roku 2009. V rámci tohoto odboru vzniká i menší odbor pro analýzy a strategie. Předpokládá se, že k jednotlivým sektorovým tématům budou postupně vznikat i poradní skupiny složené z externích expertů a akademiků.

Koaliční smlouva z prosince 2006 ani programové prohlášení nové vlády z ledna 2007 explicitně ústavní smlouvu nezmiňuje. Hovoří o aktivní účasti v diskusi o budoucí podobě EU, jejímž cílem je: „...nalézt integrační model umožňující přiblížit EU občanům a reagující na výzvy spojené s rozšiřováním EU“. I když mají dvě menší koaliční strany na budoucnost ústavní smlouvy odlišný názor než ODS, v jednáních o koaliční smlouvě a programovém prohlášení vlády údajně strany nechtěly zaujmout jednotnou pozici, protože neznaly postup, který navrhne pro další jednání německé předsednictví. I přes dohodnutý neformální mechanismus, že koaliční partneři budou vše, týkající se EU, řešit společně², postupovala ODS v průběhu ledna 2007 víceméně samostatně a Mirek Topolánek jmenoval Jana Zahradila do funkce zmocněnce premiéra pro jednání o ústavní smlouvě a o Berlínské deklaraci (tato funkce byla ustavena na žádost německého předsednictví). Tento krok je považován za kontroverzní, a to z několika důvodů. Jednak ostatní členské země nominovaly do této pozice vysoké státní úředníky (po vzoru nominací německé kancléřky), kteří dostali určitou pozici vlády, jíž se mají v rámci neformálních

² Podle slov Ondřeje Lišky (SZ).

jednání řídit. Jan Zahradil je poslanec Evropského parlamentu, člen ODS, který se profiluje v rámci silně euroskeptického křídla ODS a který jako jeden z mála delegátů Konventu o budoucnosti Evropy nepodepsal závěrečnou deklaraci a nesouhlasil s podobou navrženého textu ústavní smlouvy. Jan Zahradil tvrdí, že jako poslanec Evropského parlamentu nemůže být vázán mandátem národní vlády a zdá se, že v rámci neformálních jednání sleduje v mnoha případech skutečně spíše vlastní záměry. Vliv dvou menších koaličních stran na jeho jednání, či kontrola jeho postupů, jsou minimální. Tento krok ukázal, že předpoklady o oslabování euroskeptického křídla ODS, byly zatím liché. Hlavním důvodem bude patrně osobní neangažovanost premiéra v evropských záležitostech (a v oblasti zahraniční politiky obecně, o čemž svědčí například to, že přepustil post ministra zahraničí Straně zelených, za což byl kritizován ze strany některých členů pražské ODS, především Jana Zahradila). Dalším důvodem je to, že evropskou agendu dostal na starosti Alexandr Vondra, který nemá příliš politických zkušeností, svým přesvědčením je silný atlanticista a zatím necítí silnou podporu premiéra pro možný odklon od silného diskursu Václava Klause a euroskeptického křídla ODS, minimálně v rétorické rovině.

Proti jmenování Jana Zahradila se výrazně ohradila především Strana zelených, nesouhlas vyjádřili i křesťanští demokraté (KDU-ČSL), i když se podle nich nejednalo o porušení neformální koaliční dohody. Hlavní obavou koaličních partnerů je, aby Jan Zahradil při neformálních jednáních tlumočil stanovisko celé vládní koalice, ne pouze ODS či své vlastní. Snahy o odvolání Jana Zahradila z této pozice ze strany koaličních partnerů nenabýly výrazných rozměrů. Důvodem je patrně situace v KDU-ČSL (viz níže) a nezkušenost Strany zelených, spojená s tím, že politiku strany v tomto směru vytváří v podstatě jedna osoba (Ondřej Liška, předseda Výboru pro evropské záležitosti Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR). Druhým zmocněncem pro jednání o ústavní smlouvě se stal Jiří Šedivý (nestraník), ministr obrany v první Topolánkově vládě a náměstek místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry. Jiří Šedivý hraje roli mediátora při vytváření skutečné pozice koaliční vlády, ale zda se mu daří balancovat vliv Jana Zahradila, není zatím patrné.

Koaličním partnerům, především Straně zelených, se tak dosud podařilo pouze iniciovat jednání, které 22. února vyústilo v přijetí pětibodového prohlášení vládní koalice o jejím postoji k ústavní smlouvě, z nichž bod 3 se týkal Berlínské deklarace a společného postoje koaličních stran

k tomuto textu³. Vláda se přiklonila k tomu, aby se podkladem pro diskusi o nové smlouvě stal stávající text ústavní smlouvy. Dohodnuté body byly následující:

1. EU není v krizi, veškeré reformní kroky musí být činěny odpovědně s vědomím, že kvalita je důležitější než čas.
2. Česká vláda se aktivně a odpovědně zapojí do diskusí o institucionální reformě zahájené německým předsednictvím. Východiskem pro diskusi musí být nevyhnutelně stávající návrh ústavní smlouvy. Budoucí nový smluvní text musí ovšem být přehlednější, transparentnější a jednodušší. Měl by Evropu spojovat, nikoli rozdělovat.
3. Pozice k Berlínské deklaraci bude založena na shodě koaličních stran.
4. Koalice bude pokračovat v práci na formulaci společného postoje vlády k jednotlivým částem smluvního textu tak, aby Česká republika vstoupila připravená do rozhovorů s německým předsednictvím, které jsou očekávány v druhé půlce jeho trvání.
5. Koalice bude jednat o české pozici ve dvou rovinách: v rovině expertního koaličního týmu a v rámci koaliční devítky. Koaliční devítkou (K9) se myslí tři zástupci za jednotlivé vládní strany.

Hlavní slovo při vytváření pozice České republiky k ústavní smlouvě má tedy momentálně relativně početná skupina aktérů ve složení: prezident Václav Klaus, premiér Mirek Topolánek (ODS), vicepremiér pro evropské záležitosti Alexandr Vondra (ODS) a oba zmocněnci pro jednání o ústavní smlouvě, tj. Jan Zahradil (ODS) a Jiří Šedivý. Dále do širší skupiny patří ministr zahraničí Karel Schwarzenberg (nestraník, nominován za SZ) a Ondřej Liška (předseda Výboru pro evropskou integraci PSP ČR, SZ), který je motorem snah koaličních partnerů o vybalancování vlivu na postoj české vlády k ústavní smlouvě.

Kvůli vyjasnění pozice české vlády k ústavní smlouvě byla také ustavena skupina odborníků (o které hovoří i pětibodové prohlášení vlády), kteří již od konce ledna 2007 procházejí text ústavní smlouvy a rozdělují sporné body

³ To se ovšem zcela nepodařilo. Viz protestní dopis Jana Zahradila německému předsednictví, který údajně schválil premiér Mirek Topolánek a prezident Václav Klaus, ale ne představitelé koaličních stran.

do skupin nepřijatelné, přijatelné po úpravě a přijatelné. Práce této skupiny se účastní i zástupci stran vládní koalice a doplňuje ji skupina K9. Cílem je nalézt kompromisní stanovisko koaličních stran k textu ústavní smlouvy. Podle posledních informací skupina již svou činnost ukočila a materiál je připraven, i když zůstalo několik kontroverzních bodů na jejichž výkladu a zařazení se členové skupiny neshodli. Momentálně se čeká na další politické zadání, ale proces formulace postoje bude nadále probíhat výlučně v rámci vládních struktur.

Kromě výše uvedených aktérů, stran vládní koalice a stran opozičních budou dále naznačeny pozice dalších aktérů, kteří jsou v této debatě v ČR relevantní, tj. mimoparlamentní strana SNK-ED a postoje akademické a expertní obce.

Prezident Václav Klaus

Václav Klaus je odpůrcem ústavní smlouvy (viz jeho výrok „Údajně ústavní smlouvu kritizují, to není přesné, já ji zcela odmítám.“) a v podstatě jakýchkoli pokusů o její oživení, i když se v tomto směru jeho diskurs vyvíjí (viz níže). Vystupuje proti příliš vysoké míře politické integrace a rozsáhlým omezením suverenity, která podle něj tento dokument přináší. Jeho postoj je stále do jisté míry určující i pro postoj stávající nejsilnější vládní strany ODS,⁴ již zůstal po nástupu do prezidentské funkce⁴ čestným předsedou. Kritické angažmá Václava Klause vůči ústavní smlouvě dostoupilo vrcholu patrně na jaře a v létě 2005, kdy mj. bezúspěšně žádal o setkání s tehdejší předsedou Evropského parlamentu Josepem Borrellem kvůli domnělé urážce jeho osoby a úřadu. Té se měli dopustit poslanci EP Jo Leinen (SPD, PES) a Alejo Vidal Quadras (PP, EPP-ED, tehdejší i současný místopředseda EP), protože zveřejnili prohlášení, že Václav Klaus používá ve své kampani proti ústavní smlouvě nesprávné informace. Poslanec EP Jo Leinen zasáhl do české debaty ještě před nedávnem, v lednu 2007, kdy uvedl, že Václav Klaus svými postoji žene ČR do izolace. Tyto výroky poslance Leinenova nezapůsobily v českém prostředí příliš šťastně. Reakce na jeho vstup do české debaty navíc zvýraznily její určitý rys, a to výrazné vymezování se vůči Německu s odkazem na historické konotace⁵.

⁴ Zvolen do funkce 28. února 2003.

⁵ Viz například reakce poslance EP Vladimíra Železného na Leinenovo prohlášení, který v dopise předsedovi EP (5.2. 2007) uvádí: „...naše země a její veřejnost je bolestnou dějinnou zkušeností výrazně zcitlivělá vůči povýšeným posudkům a arogantním radám přicházejícím ze strany německých činitelů. Překvapuje mne tedy nejen obecná arogance napadení hlavy jiného státu, ale současně i naprostá absence elementárního taktu, který by bral ohled na historické souvislosti podobných mentorských a protektorských výroků

Klausovy hlavní teze, kterými se vymezuje vůči ústavní smlouvě⁶, mohou být shrnuty následujícím způsobem:

1. Evropská integrace se odchýlila od počátečního cíle ekonomické deregulace a liberalizace (zhruba od přijetí Maastrichtské smlouvy) a směřuje k harmonizaci, homogenizaci a politické integraci prakticky ve všech oblastech. Oslabuje tím konkurenceschopnost členských států a snaží se prosazovat nevhodný model sociálně-tržního hospodářství (či sociálního státu).
2. Tento vývoj vysvětluje Václav Klaus odkazem na neofunkcionalistický přístup a tezí o politickém a kultivovaném spill-over efektu: tj. úzká elita v členských státech EU pohání evropský integrační proces a profituje z něj.
3. Omezení suverenity členských států by přijetím evropské ústavní smlouvy překročilo únosnou mez. Rozhodovací proces by se posunul směrem k rozhodování kvalifikovanou většinou, v nových oblastech by na EU byly přeneseny pravomoci členských států. Podtextem přijetí ústavní smlouvy je také rozmělnění evropských zemí na „provincie a regiony“. Hlavním cílem této regionalizace je pak oslabení a zánik národního státu a nástup jisté formy postgovernmentální „totality“ elit, profitujících z integračního procesu.
4. Václav Klaus zastává tezi sociální legitimacy: nadnárodní vládnutí skrze EU není legitimní, protože neexistuje žádný evropský národ (démós). Demokratizace EU skrze posilování pravomocí Evropského parlamentu proto není možná.

Václav Klaus patří k typu liberálně-konzervativní euroskepsy. Díky svému odborně ekonomickému zaměření je především příznivcem liberální představy o minimálním státě. EU pro něj představuje neschůdnou třetí cestu, jak nastolit v celé Evropě sociálně tržní hospodářství (sociální stát). Konstruuje ale v podstatě nepřesnou dichotomii („jsou jen dvě cesty“) mezi „tržním hospodářstvím bez přívlastku“ a většinou Evropanů zdánlivě následovanou cestou sociálně-

vůči hlavě naší republiky, pronášených v němčině a přicházejících od německého politika.“

(<http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=dVdyxsfJqNz1>)

⁶ Hlavní výhrady Václava Klause vůči ústavní smlouvě byly shrnuty do tzv. Klausova desatera o ústavní smlouvě, viz např. http://zpravy.idnes.cz/nazory.asp?r=nazory&c=A050301_112111_nazory_mhk, březen 2005.

tržního hospodářství socialistické provenience. Ve svých výrocích, týkajících se budoucího vývoje EU, až do nedávna osciloval mezi návrhem na vytvoření nové organizace na mezivládní bázi, tzv. Organizace evropských států a řešením, kdy by „plíživou unifikací“ v rámci stávající EU úspěšně blokovalo definování optimálního rozdělení kompetencí na komunitární, sdílené a výlučné pravomoci členských států, tj. zcela nová smlouva. Toto optimální rozdělení by muselo mít dlouhodobý charakter a nesmělo by vycházet z návrhu ústavní smlouvy. Muselo by také zohlednit zachování maximální míry suverenity členských zemí v tradičním vestfálském pojetí tohoto termínu. Nový dokument by musel vzniknout na základě mezivládního vyjednávání, bez vlivu nástrojů jakým byl například Konvent o budoucnosti Evropy.

V souvislosti s přeci jen odlišnou vládní pozicí k ústavní smlouvě od linie Hradu použil Václav Klaus sousloví „pozitivní kohabitace“, které má znamenat, že mezi těmito aktéry neexistují diametrálně odlišné názory. Přesto lze očekávat, že postoj vlády se bude od pozice Václava Klause (a Jana Zahradila) spíše vzdalovat a spolu s tímto trendem může svůj diskurs upravovat i český prezident, a to především se zřetelem k blížící se volbě prezidenta (únor 2008) a snahou naklonit si některé vlivné členy ODS. První náznaky je možné sledovat již v souvislosti s diskusí o tom, zda může stávající ústavní smlouva sloužit jako východisko pro další jednání o nové smlouvě. Původně zcela odmítavé stanovisko prezidenta se v tomto smyslu pozměnilo, když před nedávnem uvedl, že Česká republika bude i dále prosazovat vytvoření „přehlednějšího, transparentnějšího a jednoduššího“ textu, ale zároveň připustil, že „...se bude vždy vycházet z toho, co bylo napsáno“. V této souvislosti je nutné dodat, že diskurs Václava Klause v oblasti evropské integrace není koherentní, argumentačně se sice příliš nevyvíjí, ale je možné zaznamenat určité posuny.

Občanská demokratická strana (ODS)

ODS od příchodu do vlády prodělala v otázce ústavní smlouvy minimálně diskursivní posun. Od tvrdých výroků Mirka Topolánka, že ústavní smlouva je nepřijatelná, které zazněly v předvolební kampani, premiér po dohodě s koaličními partnery přistoupil na to, že ústavní smlouva bude východiskem pro další jednání. Jako klíčová se momentálně jeví otázka načasování. Premiér a Jan Zahradil původně zdůrazňovali, že kvalita budoucího textu je důležitější než nastavení závazného termínu přijetí nové smlouvy s tím, že čím později, tím lépe, jelikož to by fakticky znamenalo krach

jednání a vytváření zcela nové smlouvy na mezivládním základě. Nicméně Alexandr Vondra a Jiří Šedivý tlačí na to, aby tato otázka byla uzavřena do zahájení českého předsednictví v první polovině roku 2009. O nepřijatelnosti jednání o ústavní smlouvě v průběhu českého předsednictví začal v souvislosti s Berlínskou deklarací hovořit i Jan Zahradil. Není ovšem zřejmé, zda si podobně jako Alexandr Vondra a Jiří Šedivý představuje přijetí řešení do konce roku 2008.

ODS svůj postoj k obsahu smlouvy samotné zatím celistvě nevyjádřila. Na svém sjezdu v listopadu 2006, uprostřed krize při sestavování vlády, se strana usnesla, že zakazuje všem svým členům *a priori* umožnit přenášení jakýchkoli dalších kompetencí na úroveň EU. To by v podstatě znamenalo, že ODS je připravena blokovat jakoukoli změnu stávajících smluv, která by přinesla další prohlubování integrace. Reálně ovšem platnost tohoto usnesení zpochybnil vicepremiér Vondra, který v podstatě uvedl, že toto usnesení může být kdykoli změněno a nepřímo je tedy nepovažuje za závazné.

Je zřejmé, že ODS bude prosazovat změnu názvu smlouvy. Jan Zahradil již zmínil termíny Evropská smlouva, Základní smlouva či po britském vzoru Zjednodušující smlouva. ODS bude patrně podporovat redukovanou verzi ústavní smlouvy, obsahující reformu institucí, i když momentálně tvrdí, že EU není v institucionální krizi. Jedním z důvodů je i fakt, že jí velmi záleží na dalším rozšiřování (které mj. vidí jako pojistku proti dalšímu prohlubování evropské integrace), především o státy Západního Balkánu. V institucionální oblasti by ovšem ODS chtěla otevřít hned několik věcí. Za prvé se jedná o změnu principu hlasování kvalifikovanou většinou, které by ráda viděla blíže k variantě, kterou ustavuje Smlouva z Nice (ODS bude prosazovat zvýšení „váhy“ středních členských zemí). Dále se jedná o post ministra zahraničí, který ODS odmítá, či bude minimálně trvat na přejmenování funkce. Odmítat bude patrně i vytvoření postu stálého předsedy Evropské rady, byť i jen z taktických důvodů kvůli prosazení změny hlasování kvalifikovanou většinou. Euroskeptické křídlo ODS a prezident Klaus odmítají vznik této funkce především kvůli její symbolické rovině. Odmítat bude patrně rovněž klauzuli *paserelle*. ODS dále hovoří o jasnějším rozdělení kompetencí mezi členskými státy a nadnárodními institucemi, aniž by ovšem specifikovala svůj návrh. Na druhou stranu by ODS patrně podpořila další posílení role národních parlamentů, zvýšení transparentnosti Rady EU a užší spolupráci v oblasti energetické politiky, kde ovšem opět nenaznačuje, na jakém

základě by se rozhodování v této oblasti mělo v budoucnu odehrávat.

ODS (premiér Topolánek) se obává případného vzniku „tvrdého jádra“ členských zemí, které by chtělo rychleji postupovat směrem k hlubší integraci. Zároveň ovšem prosazuje koncept flexibilní integrace, jejímiž příklady je podle premiéra Topolánka Schengenský prostor, EMU, Prumská dohoda či dokonce „diplomatická Trojka EU zabývající se problematikou Íránu a jeho jaderného programu“. ODS si podle slov premiéra představuje více variabilní Evropu, kdy by různé skupiny států sledovaly různé zájmy a každý stát by individuálně určoval hloubku své integrace v Unii, za předpokladu existence jednotného smluvního základu. Ani představa Mirka Topolánka se ale neobejde bez iniciativnější skupiny členských zemí („Delorsovská avantgarda“, proti které se Topolánek vymezuje). Z ODS tak minimálně zazněl jiný typ diskursu, než který představuje Jan Zahradil či Václav Klaus. Podobný náhled na vývoj evropské integrace má také například londýnský think – tank CER.

ODS se momentálně spíše štěpí na osobě prezidenta Václava Klause než na substanci postojů k evropské integraci. Premiér Mirek Topolánek a jeho spolupracovníci zauímají k osobě prezidenta rezervovaný postoj, zároveň se ale snaží, aby nevznikly přílišné diskrepance – viz jmenování Jana Zahradila do funkce zmocněnce. Jeho činnost má vyvažovat Alexandr Vondra, „Topolánkův člověk“, kterého původně doporučoval na post ministra zahraničí i sám Jan Zahradil, protože očekával, že se mu nepodaří vybudovat si silnou pozici. Dalším členem „Klausovského“ křídla je také pražský primátor Pavel Bém, o kterém se v průběhu jednání o nové vládě spekulovalo jako o možném premiérovi a který patrně doufá v sobě příznivější vnitrostranický vývoj. Oslabila ale i role Petra Gandaloviče, který reprezentoval z hlediska evropské integrace spíše pragmatickou část ODS. Je sice ministrem zemědělství, ovšem není členem užší skupiny politiků, kteří obecně určují evropskou politiku ODS a celé vládní koalice.

Křesťanská a demokratická unie-čs. strana lidová (KDU-ČSL)

Tato koaliční strana se momentálně soustředí spíše na řešení svých vnitřních problémů, které souvisí s obviněním v prosinci 2006 zvoleného předsedy strany Jiřího Čunka (místopředseda vlády) z korupčního jednání. Jiří Čunek zatím setrvává ve všech funkcích a těší se podpoře své strany, která se za něj postavila i na poslední celostátní konferenci strany v polovině března 2007. Dlouhodobě se ovšem jedná

o neudržitelnou pozici a koaliční partneři již signalizovali, že tuto situaci jsou ochotni tolerovat v řádu dnů či maximálně týdnů⁷.

Neakceschopnost vedení strany zatím v souvislosti s ústavní smlouvou vyústila v to, že dosud nebyl artikulován jasný postoj k dalšímu vývoji jednání a strana víceméně odkazuje na společné dokumenty vládní koalice. Spolu se Stranou zelených je přitom aktérem, který ve vládní koalici představuje její prointegrační část. K budoucnosti ústavní smlouvy se zatím vyjádřil pouze Cyril Svoboda (ministr, předseda legislativní rady vlády), bývalý ministr zahraničí ve vládě vedené ČSSD, který se ve straně netěší výrazné podpoře. Uvedl, že nebude-li možné ratifikovat ústavní smlouvu, jednání o dalším dokumentu mohou počkat pět i deset let, protože rychlá příprava zcela nové smlouvy by znamenala likvidaci EU jako politického projektu. Varuje také před otevíráním obsahu ústavní smlouvy, které by patrně vedlo k politickému patu a před případným přizváním kandidátských zemí, především Turecka, k takovým jednáním. Svoboda dále vybízí k tomu, počkat jaké návrhy předloží Francie a Nizozemí.

Strana zelených

Strana zelených je ve vládních jednáních o ústavní smlouvě výrazně aktivnější než KDU-ČSL, ovšem je v tomto ohledu do značné míry stranou „jednoho muže“. Její evropskou politiku v podstatě vytváří Ondřej Liška, předseda Výboru pro evropské záležitosti PS (předseda strany Martin Bursík se k tématu vyjádřil pouze při slyšení k ústavní smlouvě v Senátu na začátku února 2007). I když se straně podařilo prosadit na post ministra zahraničí Karla Schwarzenberga, jeho pozice v jednáních o ústavní smlouvě je slabá, agendu zcela převzal ministr Alexandr Vondra a momentálně dochází k rozepřím kvůli personální politice a požadavkům na přesun zaměstnanců z ministerstva zahraničí na Úřad vlády.

Strana zelených jasně prosazuje variantu vyjít z textu ústavní smlouvy jako jediného možného východiska pro další jednání, upravit jej a zkrátit. Tlačí ODS k definování jasných pozic k jednotlivým sektorálním a institucionálním otázkám. Sama Strana zelených požaduje změnu názvu smlouvy a je výrazně proti přijetí klauzule passerelle. K institucionálním reformě zatím výrazné stanovisko strany nezaznělo. Z nových iniciativ zelení prosazují do smlouvy zakomponovat lepší koordinaci energetické

⁷ Text byl dopsán 27.3. 2007.

politiky, boj proti změnám klimatu a otázku bezpečných dodávek energií v budoucnu.

Ondřej Liška dále kritizuje konfrontační kurs, který nasadila ODS, kvůli nespolehlivosti a nečitelnosti vládní politiky navenek. Zatímco ODS se domnívá, že její výrazný diskurs pomůže vybudovat silnou startovací pozici a respekt pro další jednání, podle Lišky jsou právě vypočitatelnost, spolehlivost a jasná stanoviska pro další jednání a hledání partnerů mnohem důležitější.

ČSSD

Sociální demokracie na sjezdu strany (23.-25.3. 2007) potvrdila v čele strany Jiřího Paroubka, který hovoří o nastoupení kurzu k modernizaci ČSSD. Pokud bude tato snaha úspěšná, prointegrační politika strany by patrně ještě posílila. Také ČSSD čelí vnitřním problémům, které souvisí s finančním řízením. Tyto problémy mohly mj. přispět k ne zcela přesvědčivému volebnímu zisku Jiřího Paroubka na posledním sjezdu.

ČSSD jako jediná opoziční strana, která podporuje přijetí ústavní smlouvy, kritizuje fungování vládní koalice a především menší koaliční strany v rolích statistů. Trvá na tom, že by ČR měla ústavní smlouvu ratifikovat co nejdříve, protože se k tomu zavázala v rámci mezinárodního práva a zatím žádná členská země nenavrhl ratifikační proces zastavit. ČSSD také prosazuje konání referenda o přijetí ústavní smlouvy v ČR. ČSSD dále trvá na tom, aby Listina základních práv zůstala součástí smlouvy, aby zůstaly zachovány prvky přímé demokracie (všelidová iniciativa), posílila pozice národních parlamentů a došlo k přesnějšímu vymezení kompetencí, to ovšem patrně pouze v případě, že by se otvíraly jednotlivá ustanovení smlouvy k další diskusi. V institucionální oblasti strana přistoupila na dojednaný kompromis, ale dlouhodobě podporuje uchování principu „jeden stát, jeden komisař“ a vystupovala proti návrhu na zavedení stálého předsedy Evropské rady a „degradaci“ předsednictví.

KSČM

Komunistická strana Čech a Moravy ústavní smlouvu zcela odmítá, a to především z toho důvodu, že se jedná o příliš liberální text.

SNK ED (SNK Evropští demokraté)

SNK Evropští demokraté nejsou parlamentní stranou (přestože strana má své tři zástupce v Senátu, ti ovšem netvoří senátorský klub),

v posledních volbách do Evropského parlamentu ale zaznamenali výrazný úspěch a momentálně mají tři poslance v EP (EPP-ED). Předsedkyně strany Jana Hybášková, členka EP, se aktivně zapojuje do debaty o ústavní smlouvě v ČR, byť spíše v roli poslankyně EP než předsedkyně strany. SNK ED jsou pro přijetí ústavní smlouvy a pro konání ratifikačního referenda. Deklarovali, že je nutné vyjít ze stávajícího textu a výslednou podobu dokumentu zjednodušit. Veškeré změny, které ústavní smlouva zavádí v institucionální oblasti i v oblasti politik jsou podle SNK ED důležité pro akceschopnější, bezpečnější a celkově lépe fungující EU. Podle Jany Hybáškové sice stávající česká vláda kritizuje uzavřené a netransparentní postupy Bruselu a Berlína, ale chová se v podstatě stejně. Nepřipouští veřejnou diskusi, zapojení nestranných think-tanků a představitelů podnikatelské a kulturní sféry.

Akademická sféra a experti

Mezi významné instituce na poli evropské politiky v ČR patří Ústav mezinárodních vztahů, jehož experti se podílejí na činnosti výše uvedené pracovní skupiny a publikovali několik analytických textů týkajících se metody Konventu a kvalifikované většiny. Zdá se, že momentálně sílí tendence odklonit tuto instituci od akademičtějšího směřování směrem ke skutečnému policy institutu a omezit její výsadní postavení, které do nedávna vyplývalo z úzkého navázání na ministerstvo zahraničí (před nedávnem se statut organizace změnil). Tyto impulsy přicházejí mj. i z regionálních univerzit, které by se rády více zapojily do veřejné debaty a grantových řízení. Dalšími organizacemi jsou think-tanky Institut pro evropskou politiku Europeum (vydal Argumentář k ústavní smlouvě, který hodnotí míru navrhovaných změn) a Asociace pro mezinárodní otázky, které v rámci veřejných debat a publikací spíše podporovaly přijetí ústavní smlouvy. Think-tanky, které naproti tomu vystupovaly proti ústavní smlouvě, jsou Centrum pro ekonomiku a politiku (CEP), které založil v roce 1998 Václav Klaus, a Liberální konzervativní akademie (CEVRO), která je také navázána na ODS. Za státní think-tank je možné označit Parlamentní institut, který připravuje především technické analýzy právních aktů Unie a jako první publikoval i rozsáhlý článkový komentář k ústavní smlouvě. Akademická debata obecně se týká spíše analyzování technických a institucionálních změn, která měla ústavní smlouva přinést. Příkladem může být práce doc. Běly Plechanovové (Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova) o novém nastavení hlasování kvalifikovanou většinou, které je podle autorky z hlediska ČR nevhodné. Kritický hlas k ústavní

smlouvě a vývoji evropské integrace z akademického prostředí zaznívá pak i ze strany rektora Masarykovy univerzity Prof. Petra Fialy, který byl několikrát hostem na akcích CEPu, moderovaných Václavem Kalusem, i ze strany brněnské politoložky Markéty Pitrové. Obecně je akademická debata ve vztahu k politickým řešením spíše reaktivní než proaktivní.

Veřejné mínění v ČR

Výraznou kampaň za jasné ne ústavní smlouvě začal prezident Václav Klaus v březnu 2005, kdy české deníky zveřejnily tzv. „Klausovo desatero o evropské ústavě“⁸ a vrcholila v dubnu a květnu 2005⁹. I když jeho kritika ratifikačního procesu a samotné ústavní smlouvy dosud pokračuje, svého vrcholu dosáhla v uvedených měsících roku 2005. Podle výsledků šetření Eurobarometeru se paralelně s negativním výsledkem referend o ústavní smlouvě ve Francii a Nizozemí (29. května a 1. června 2005) podpora ústavní smlouvy v České republice mírně snížila a dosáhla zhruba o 10 % nižší hodnoty než průměr EU. Podle tří šetření Centra pro výzkum

veřejného mínění (CVVM), které pokrývaly období únor-červen 2005 se v sadě otázek, mífících na konkrétní návrh ústavní smlouvy a způsob její ratifikace, 65 % respondentů vyjádřilo pro konání referenda. Účast v případném referendu by se přitom podle zmíněných tří šetření pohybovala mezi 55-60 %. Pro přijetí ústavní smlouvy se v případě konání referenda v únoru 2005 vyjádřilo 56 %, v dubnu 2005 58 % a v červnu 2005 41 % dotazovaných. Červnový pokles podpory je přitom možné dát do souvislosti s negativním výsledkem referend ve Francii a Nizozemí, druhým faktorem mohla být i kampaň Václava Klause. Z výsledků šetření Eurobarometer 66, které proběhlo na podzim 2006, je ale zřejmé, že v České republice za předchozích šest měsíců přibylo občanů, kteří podporují přijetí ústavní smlouvy, a to o 8 %. Celkem přijetí ústavní smlouvy podporuje 50 % dotazovaných, 30 % je proti a 20 % nemá na věc názor.

*** *Názory autorky nevyjadřují nutně stanoviska Friedrich-Ebert-Stiftung.***

⁸ Viz výše, Desatero viz např.

http://zpravy.idnes.cz/nazory.asp?r=nazory&c=A050301_112111_nazory_mhk. Na tento dokument reagoval pokusem vyvrátit tyto teze například bývalý komisař EU a vyjednávač přístupové smlouvy ČR k EU Pavel Telička, viz např. http://zpravy.idnes.cz/nazory.asp?r=nazory&c=A050301_095622_nazory_mhk.

⁹ Publikace eseje „Řekněme své ano nebo ne Evropské ústavě“ Antony Coughlana, tisková konference k vydání této publikace v dubnu 2005 a doprovodný seminář CEPu „What would the European Constitution change?“, který se konal 15. května 2005. Viz <http://www.vaclavklaus.cz/klaus2/asp/search.asp>.